

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої
освіти у 2023/2024 навчальному році

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

У 2023/2024 навчальному році освітній процес у 1 – 4 класах спрямовують на реалізацію Державного стандарту початкової освіти з урахуванням досягнень впровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема і подолання освітніх втрат. Пріоритетності набуває організаційне забезпечення таких напрямів освітньої діяльності:

- організація освітнього процесу в умовах очної / дистанційної / змішаної форм навчання;
- посилення роботи щодо забезпечення соціально-емоційного розвитку, зокрема і формування навичок самозарадності;
- посилення заходів безпеки життєдіяльності, зокрема просвіта щодо цивільного захисту;
- організація роботи з подолання освітніх втрат із застосуванням діагностувальних методик їх виявлення; підвищення результатів навчання учнів 1-4 класів засобами компетентнісно орієнтованого навчання на засадах індивідуального й диференційованого підходів;
- актуалізація національно-патріотичного виховання, формування громадянської позиції;
- психологічний супровід освітнього процесу в умовах воєнного й післявоєнного часу.

Відповідно до п.1 статті 54 Закону України «Про освіту» щодо прав і обов'язків педагогічних працівників в організації освітнього процесу педагогічні працівники, які здійснюють освітню діяльність у початковій школі, реалізують право на академічну свободу, у тому числі свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну діяльність, право на вільний вибір форм, методів і засобів навчання, освітніх методик і технологій, насамперед методик компетентнісного навчання відповідно до освітньої програми закладу освіти. Крім того, педагогічні працівники, які працюють у початковій школі, мають право на педагогічну ініціативу під час розроблення закладом освіти освітньої програми.

Освітня програма закладу освіти може бути розроблена на основі:

- типової освітньої програми для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко;
- типової освітньої програми для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна;

типової освітньої програми для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко;

типової освітньої програми для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна;

освітньої програми початкової освіти за вальдорфською педагогікою (автори Косенко Д. Ю., Мезенцева О. І.), лист ДСЯО від 11.09.2020 № 01/01-23/1044;

освітньої програми «Світ чекає крилатих» (науковий керівник Цимбалару А. Д.), лист ДСЯО від 22.09.2020 № 01/01-23/1115;

освітньої програми за педагогічною технологією «Росток» (науковий керівник Пушкарьова Т. О.), лист ДСЯО від 11.09.2020 № 01/01-23/1045;

освітньої програми «Інтелект України» (науковий керівник Гавриш І. В.), лист ДСЯО від 06.08.2020 № 01/01-23/929;

освітньої програми за системою розвивального навчання Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова та ін. (автори Старагіна І. П., Захарова Г. М. та ін.), лист ДСЯО від 11.09.2020 № 01/01-23/1043;

освітньої програми І циклу (1-2 класи) та ІІ циклу (3-4 класи) закладів загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання (Центр психології і методики розвивального навчання), лист ДСЯО від 28.08.2021 № 01/01-23/1283.

Принагідно інформуємо, що частину навчального навантаження з фізичної культури (до 1 години на тиждень) у початковій школі можна використовувати на вивчення окремих навчальних предметів, що забезпечують рухову активність учнів (хореографія, ритміка, плавання тощо), за наявності відповідних умов, педагогічних кадрів та навчальних програм, які мають гриф Міністерства освіти і науки України.

Реалізацію типових освітніх програм для 1-2, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти забезпечують підручники з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Їх електронні [версії](https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/) [https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/](у pdf-форматі) у вільному доступі розміщені в електронній бібліотеці на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Електронні версії чинних підручників можна використовувати онлайн, або за потреби зберегти на власному носії.

Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди усіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

Педагогічні працівники, які планують освітній процес за освітніми програмами, що не є типовими, використовують навчально-методичне забезпечення, що реалізує ці програми. Водночас підкреслюємо, що в освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі») або висновок «Схвалено для використання

в загальноосвітніх навчальних закладах» (наданий у 2019-2020 роках). Перелік грифованої навчальної літератури доступний на офіційному вебсайті Міністерства та на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (у переліку: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1KNxK-QSJxSFmexcGOP9irYw-ufgbWfiQbajDldiLNvQ/edit#gid=1744497099>, або у каталозі: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1naji5evqns8bjx02T5heQCBMb3PAgdNa/edit#gid=1788068233>).

Добираючи змістове забезпечення вивчення предметів, рекомендуємо передбачити можливості використання цифрових засобів навчання. Слід виважено обирати електронні освітні ресурси, ураховуючи їх дидактичну доцільність, фактологічну коректність змісту, відповідність навчальній програмі. Вибір цифрової платформи для використання в освітньому процесі заклад загальної середньої освіти здійснює самостійно з урахуванням технічних можливостей учителів та учнів.

Привертаємо увагу: за умов використання дистанційної / змішаної форм навчання посилюється значущість навчання щодо безпеки в інтернеті. Рекомендуємо знайомити учнів з порядком реагування на інциденти, що створюють ситуації небезпеки під час роботи онлайн. Доцільно обговорити з батьками можливості використання контент-фільтрів (систем батьківського контролю), щоб пошук / перегляд інформації в інтернеті був безпечним, її зміст відповідним віковим можливостям його сприйняття та опрацювання.

Також радимо формувати в учнів мережевий етикет, спонукати дотримуватись правил спілкування та взаємодії в інтернеті, нести відповідальність за власні дії в мережевому просторі.

Акцентуємо увагу на важливості повторення і дотримання правил безпечної роботи з комп'ютером, необхідності виконання спеціальних вправ для зняття втоми очей, напруги тіла під час сидіння тощо. Принагідно нагадуємо, що з особливостями організації дистанційного й змішаного навчання можна ознайомитися в листі Міністерства освіти і науки України від 02.11.2020 № 1/9-609 (<https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya>), навчально-методичних посібників зазначеної тематики, що схвалені для використання в освітньому процесі (<https://cutt.ly/UHc3dvF>; <http://surl.li/bzrqtc>; <http://surl.li/achlt>). Також радимо ознайомитися зі звітом за результатами дослідження якості організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти України, яке було проведено Державною службою якості освіти (https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Zvit_Distance_learning_spreads_SQE_SURGe_05.09.2022.pdf), та з рекомендаціями «Як налагодити освітній процес в умовах дистанційного навчання» (<https://sqe.gov.ua/yak-nalagoditi-osvitniy-proces-v-umova/>)

Змістове наповнення освітнього процесу відображається в **календарно-тематичному плані** з урахуванням усіх очікуваних результатів навчання, визначених освітньою програмою закладу загальної середньої освіти. Під час розроблення календарно-тематичного плану вчитель / учителька самостійно визначає послідовність формування очікуваних результатів навчання,

враховуючи при цьому послідовність змісту в обраному підручнику та можливості учнів класу. Учитель / учителька самостійно визначає кількість годин на вивчення програмових тем. У межах навчальних годин відповідно до освітньої програми пропонується виділити час на проведення навчально-пізнавальної практики, екскурсій. Акцентуємо увагу, що час на таку навчальну діяльність може бути розподілений протягом навчального року. Вибір змісту і форм організації навчально-пізнавальної практики заклад освіти визначає самостійно.

Також привертаємо увагу, що для побудови освітнього процесу з урахуванням навчальних можливостей і потреб учнів класу доцільно зберігати **гнучкість календарно-тематичного плану протягом року** й, за потреби, змінювати терміни опрацювання програмових теми відповідно до результатів засвоєння учнями навчального матеріалу. Водночас під час коригування календарно-тематичного плану необхідно передбачити можливість опанування програмовим матеріалом на кінець кожного циклу навчання відповідно до очікуваних результатів освітніх програм закладу освіти. Задля цього можна використовувати резервний час програм, що передбачено Державним стандартом початкової освіти ([пункт 26](#)). Загалом, резервний час програм учитель / учителька може використовувати на власний розсуд, зокрема для удосконалення навчального досвіду учнів, дослідження навколишнього середовища, у якому мешкають діти, краєзнавчих розвідок, дослідницько-пізнавальних проєктів та екскурсій, у тому числі з ініціативи дітей, подолання виявлених у процесі формування оцінювання утруднень у навчальній діяльності школярів тощо.

Організаційне забезпечення виконання календарно-тематичного плану учитель здійснює під час **поурочного планування**. Плани уроків / занять є робочими матеріалами вчителя. Їх форму (текст, таблиця, схема тощо), структуру (відповідно до обраної учителем класифікації типів уроків), спосіб фіксації (на папері, на цифровому пристрої) учитель обирає на власний розсуд. Документ для вчителя був дієвим керівництвом до організації взаємодії учасників освітнього процесу задля досягнення очікуваних результатів навчання. У плані уроку / заняття визначається тема й мета уроку; послідовність навчальних завдань та організаційні форми їх опрацювання; навчальні завдання для індивідуальної / групової / фронтальної роботи учнів тощо. Учителям, які лише розпочали професійну діяльність, доцільно планувати тривалість роботи над завданнями, щоб забезпечити раціональність використання навчального часу на уроці / занятті.

Зазначимо, що мета уроку / заняття має розкривати очікувані результати навчання, які планується досягнути упродовж цього уроку / заняття. Характерними ознаками запланованого комплексу навчальних завдань мають бути: відповідність навчальних завдань можливостям учня виконати його; дидактична доцільність і дозованість навчальних завдань; взаємопов'язаність і поступове нарощування складності навчальних завдань тощо.

Календарно-тематичне і поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-

тематичних, поурочних планів, інших необхідних у професійній діяльності робочих матеріалів є індивідуальною справою вчителя. Установлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, у межах населеного пункту, району, області є неприпустимим.

Радимо опрацювати результати дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, що було проведене Державною службою якості освіти ([file:///C:/Users/User/Downloads/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3%20(1).pdf)) та врахувати їх, організовуючи освітній процес у 2023/2024 навчальному році.

Акцентуємо увагу, що під час планування організаційних форм роботи на уроці / занятті важливо враховувати, що в умовах компетентнісно орієнтованого навчання посилюється значущість роботи з **формування навичок самоорганізації і самонавчання**, уміння виокремлювати серед потоку інформації тієї, яка цікавить найбільше, яка потрібна для виконання певного навчального завдання тощо. Однією із форм самоосвітньої діяльності учнів може бути самопідготовка у позаурочний час. Її зміст, характер, форми роботи вчитель скеровує через пропозицію дидактично доцільних навчальних завдань на вибір учнів. Здебільшого такі завдання спрямовані на розвиток пізнавального інтересу, творчих умінь. Також їх метою може бути самовдосконалення учнів з урахуванням результатів формувального оцінювання. Завдання для самопідготовки мають забезпечувати диференціацію освітнього процесу з урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей здобувачів освіти, їхніх пізнавальних інтересів та готовності самостійно виконувати те чи інше завдання.

Під час вибору **завдання для самопідготовки**, при визначенні його обсягу необхідно враховувати часові затрати дитини на виконання, сумарний час виконання завдань для самопідготовки із різних предметів у співвіднесенні з вимогами Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (затверджений [наказом](#) МОЗ 25.09.2020 № 2205, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 р. за № 1111/35394), якими визначено, що «тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час не рекомендується більше ніж 1 година у 3 – 5 класах. Учням 1 – 2 класів не рекомендуються обов'язкові завдання для самопідготовки у позанавчальний час» (пункт 6 розділу V). Водночас, за потреби, з урахуванням індивідуальних навчальних можливостей і потреб учням 2-х класів радимо пропонувати індивідуальні завдання за вибором. Саме завдання має бути дозованим, аргументовано значущим для дитини, з чіткою знайомою інструкцією, що передбачає відтворення / застосування відомих способів дій. Сумарні витрати часу на виконання завдань для самопідготовки учнями 2 класів не повинні перевищувати 45 хв на добу.

Поряд з дидактичною доцільністю завдання для самопідготовки мають бути цікавими і посилюючими для учнів, формувати в них впевненість і відповідальність за власні дії, розвивати творчість та ініціативність. З метою підготовки матеріалів для навчальних проєктів варіантами завдань для самопідготовки може бути ознайомлення з довідковими матеріалами в

бібліотеці, спостереження і замальовки / фотографування результатів, інтерв'ювання батьків / друзів тощо.

Пропонуємо уточнювати дітям термін виконання завдання для самопідготовки (до наступного уроку; через тиждень/два тижні), який для кожного може бути гнучким. Ураховуючи вікові особливості учнів, максимальним терміном виконання завдання для самопідготовки може бути два тижні. Як правило, такий термін надається для підготовки до позакласного читання, представлення групового навчального проєкту тощо. Завдання для самопідготовки можуть передбачати роботу з електронними освітніми ресурсами, які є в арсеналі закладу освіти, учителя, учнів. Такі завдання мають відповідати програмовій темі, що опрацьовується. Також має бути відпрацьована техніка роботи з подібними навчальними матеріалами в умовах класного навчання.

Однією із форм створення психологічно комфортної атмосфери в класному колективі, актуалізації в учнів мотивації до навчальної діяльності є **ранкові зустрічі**. У 2023/2024 навчальному році доцільно розширити їх змістове наповнення. Пропонуємо під час ранкових зустрічей знайомити учнів з правилами дій в період надзвичайних ситуацій, у тому числі в період воєнного часу. Актуальними в цей час є теми особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної, мінної безпеки та основ цивільного захисту. Для опрацювання зазначених тем радимо організовувати ситуаційно-рольові ігри, виконання практичних вправ (тренінги) на засвоєння алгоритмів дій під час небезпеки, зокрема і дій за сигналами оповіщення цивільного захисту.

На ранкову зустріч бажано відводити перші 10 – 15 хвилин навчального дня, що радимо врахувати під час розроблення розкладу дзвінків для 1 – 4 класів. Решту часу навчального дня необхідно розподілити між уроками та перервами відповідно до кількості годин навчального плану, що є академічними годинами, та тривалості уроків, визначеної у Законі України «Про загальну середню освіту». Для кожного класу розклад дзвінків може бути гнучким і, за потреби, коригується вчителем з урахуванням особливостей учнів класу та дидактичної доцільності запланованої на день навчальної діяльності.

Тривалість уроків у закладах освіти становить: у перших класах – 35 хвилин, у других – четвертих класах – 40 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу. Вибір має зумовлюватися дидактичною доцільністю, матеріально-технічною базою закладу, підготовкою вчителя та враховувати індивідуальні особливості учнів. Задля реалізації інтегративного підходу у змістовому забезпеченні освітнього процесу заклад загальної середньої освіти може по-різному комбінувати навчальний час в межах загальної кількості навчальних годин, визначених освітньою програмою.

З метою розширення можливостей закладу освіти щодо забезпечення якості початкової освіти через створення інноваційного освітнього простору учня початкової школи, впровадження науково обґрунтованих організаційних форм навчання рекомендуємо скористатися пропозиціями науковців Інституту

педагогіки НАПН України та ознайомитися з особливостями організації навчальної взаємодії учнів з об'єктами шкільного освітнього середовища (<http://surl.li/ekikl>); дидактичними моделями організаційних форм компетентісно орієнтованого навчання (<https://cutt.ly/eynEePM>).

Фактичне виконання навчальної програми фіксується у класному журналі відповідно до Методичних рекомендацій щодо заповнення Класного журналу учнів початкових класів Нової української школи, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.09.2020 № 1096. Привертаємо увагу, пропонувані рекомендації стосуються структурування Класного журналу (розподілу сторінок між предметами вивчення та інтегрованими курсами), фіксації змісту та форм фактично проведених уроків. Фіксацію результатів оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюють відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 №813, та роз'яснень до них, викладених у цьому документі в окремому розділі. Окрім того, ведення класних журналів заклади освіти можуть здійснювати в електронних системах, без дублювання інформації на паперових носіях.

Для реалізації пріоритетного напрямку освітньої діяльності щодо організації роботи з подолання освітніх втрат із застосуванням діагностувальних методик їх виявлення, підвищення результатів навчання учнів 1-4 класів засобами компетентісно орієнтованого навчання на засадах індивідуального й диференційованого підходів радимо скористатися методичними рекомендаціями щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (лист МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22) у частинах, що стосуються діагностування навченості учнів 2-4 класів на початку навчального року (с. 7-12 додатку 2 до листа) та можливостей компетентісно орієнтованого навчання для підвищення результатів навчання учнів 1-4 класів (с. 26-35 додатку до листа). Окрім того, корисними є матеріали щодо компетентісного підходу у навчанні, розроблені Державною службою якості освіти (<https://sqe.gov.ua/kompetentnisny-pidhid-navchannia/>).

Невід'ємним напрямком реалізації компетентісно орієнтованого навчання, завдання якого визначені у Державному стандарті початкової освіти, є робота з розвитку критичного мислення, завдяки якому людина здатна бачити проблеми, ставити питання, опрацьовувати інформацію з різних джерел, прогнозувати й оцінювати альтернативи, обґрунтовано робити вибір, ухвалювати рішення. Пропонуємо ознайомитися з особливостями такої роботи (<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraytsivnykiv/Metody-%20Pometun.pdf>) й системно запроваджувати пропонувані методичні настанови в освітньому процесі.

Зважаючи на емоційно чутливу, пов'язану з російсько-українською війною ситуацію, в якій працюють сьогодні заклади загальної середньої освіти, вважаємо доцільним для проєктування освітнього процесу та його поточного коригування упродовж навчального року окрім діагностування навченості учнів

2-4 класів на початку навчального року спланувати у співпраці із соціально-психологічною службою закладу освіти діагностику особистісних якостей учнів, якісних особливостей навчальної діяльності, сформованості навчальної мотивації, стану психологічного клімату в класі тощо. Використання отриманих результатів здійснених діагностувань дозволить якісно покращити реалізацію індивідуалізації й диференціації освітнього процесу, за потреби організувати освітній процес за індивідуальною освітньою траєкторією. Для такої роботи радимо скористатись матеріалами навчально-методичного посібника для педагогічних працівників С. Л. Коробко, О. І. Коробко «Нова українська школа: діагностична та корекційно-розвивальна робота з молодшими школярами» (https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/LiteraLTD_Korobko_m.pdf) або іншими, рекомендованими / схваленими для використання в освітньому процесі закладів освіти, навчально-методичними виданнями з питань діагностики особистісних якостей здобувачів освіти.

Пріоритетність завдання посилення роботи щодо забезпечення соціально-емоційного розвитку, зокрема і формування навичок самозарадності, викликана як емоційно чутливою, пов'язаною з російсько-українською війною, ситуацією, так і завданнями реформи загальної середньої освіти, яка продовжується в Україні. Організовуючи освітній процес, важливо враховувати, що його ефективність для успішного особистісного зростання учнів зумовлюється увагою до формування навичок спілкування, співпраці, співпереживання, саморегуляції й самозарадності, позитивного мислення і управління навчанням. Радимо ознайомитися з особливостями формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування (<http://surl.li/ekhrp>) і використовувати поради у роботі з учнями, координуючи навчальну взаємодію під час уроків і в позаурочний час.

Реалізації зазначеного вище пріоритету освітньої діяльності сприятимуть настанови щодо формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи (<http://surl.li/fmepg>), що зорієнтовують учителя у виборі відповідних форм і методів, з допомогою яких формується готовність учнів до співпраці з іншими, уміння адекватно виражати почуття й користуватись способами саморегуляції, виходу із складних ситуацій та зняття емоційної напруги.

Привертаємо увагу, що в умовах воєнного й післявоєнного стану актуальність здійснення психологічного супроводу освітнього процесу, що спрямовується на підтримку та практичну допомогу ближнім, які відчувають емоційне напруження та страждання, створення сприятливої атмосфери, що дозволить дітям розслабитися, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту, у 2023-2024 навчальному році залишається високою. У зв'язку з цим пропонуємо використовувати в освітньому процесі практики психологічного розвантаження, що висвітлені у методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (с. 40-50 додатку 2 до листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22).

Організація освітнього процесу в умовах агресії росії в Україні та

післявоєнного відродження актуалізує значущість створення такого освітнього середовища, в якому створені умови для осмислення дитиною себе свідомим українцем, з яскраво вираженими національною свідомістю та національно-культурною ідентичністю. Реалізацію завдання радимо вибудовувати відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>). Вважаємо доцільним, проєктуючи процес засвоєння змісту навчальних предметів у 1-4 класах ґрунтуватись на настановах, що стосуються національно-патріотичного виховання і формування громадянської позиції в учнів 1-4 класів та які пропоновані у методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (с. 35-40 додатку 2 до листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22).

У 2023/2024 навчальному році оцінювально-аналітичну діяльність здійснюють відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 №813, та порад щодо оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти та їх фіксація на носіях зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу, запропонованих у додатку 2 листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22 (с. 13-26). Привертаємо увагу до прикінцевих положень рекомендацій: «Ці методичні рекомендації з питань оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів мають **рекомендаційний характер**. Відповідно до статті 54 Закону України «Про освіту» щодо академічної свободи педагогічних працівників заклад освіти може розробити власну систему оцінювання результатів навчання учнів, дотримуючись таких ключових вимог до неї:

- система оцінювання дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму в оцінювальній діяльності, що передбачає відкриття учню/учениці перспектив постійного розвитку відповідно до власних можливостей щодо опанування навчальним досвідом;
- система оцінювання не повинна призводити до розподілу учнів на групи за індивідуальними навчальними можливостями;
- система оцінювання має відповідати концептуальним засадам Нової української школи і сприяти досягненню обов'язкових результатів навчання учня, визначених у Державному стандарті початкової освіти».

Зазначені позиції означають, що пропоновані в обох документах (наказ МОН від 13.07.2021 №813; лист МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22) пропозиції щодо видів, кількості діагностувальних робіт, способів фіксації результатів перевірки є орієнтовними і з ініціативи вчителя, методичного об'єднання можуть бути зміненими, що має бути затвердженом на засіданні педради. Прояв педагогічним працівником у професійній діяльності ініціативності та використання академічної свободи відповідає положенням статті 54 Закону України «Про освіту» та дозволяє побудувати освітній процес з урахуванням

особливостей учнів класу / закладу освіти, методичної системи, яку використовує педагогічний працівник.

Загалом, «відповідно до Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 №1480, заклад загальної середньої освіти може розробляти і фіксувати загальні положення щодо оцінювання результатів навчання учнів в освітній програмі і конкретизувати їх у частині Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти, що стосується системи оцінювання результатів навчання учня/учениці».

Важливим чинником побудови ефективного освітнього простору, в якому результативно зростає дитина, є конструктивна взаємодія школи і родини. Кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Заклад освіти покликаний створити оптимальні умови для розкриття та розвитку здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на засадах партнерської взаємодії між учителем, учнем і батьками. Це завдання вимагає запровадження таких форм спілкування і співпраці, які б забезпечували інтеграцію зусиль сім'ї й педагогічного колективу, спрямованих на забезпечення оптимальних умов розвитку учнів. У зв'язку з цим пріоритетності набувають просвітницька робота з батьками щодо дотримання єдності впливу школи і родини на зростання дитини, участь батьків в освітньому процесі, модернізація змісту і форм освітніх заходів, що актуалізують родинні цінності. Радимо ознайомитися з особливостями організації взаємодії з батьками учнів початкової школи, досвідом шкільної практики щодо впровадження педагогіки партнерства та впроваджувати його у власну професійну діяльність (<http://surl.li/geapz>).

Новий навчальний рік у зв'язку з російсько-українською війною може принести чимало викликів. Радимо бути стійкими, впевненими, витривалими, конструктивними у здійсненні вибору й ухваленні рішень. Для збереження внутрішньої стійкості психологи радять: орієнтуватись на власні цінності та планувати життя згідно з ними; бути зосередженими та «включеними» у життя; зосереджуватися на тому, що можете контролювати і зараз змінити, на що конкретно вплинути, що саме від вас залежить, оскільки це повертає відчуття безпеки та стійкості, визначає зону вашої ефективності; вирішувати проблеми, а не уникати їх; починати будь-яку справу чи вирішення проблемної ситуації з маленьких кроків; турбуватись про своє фізичне здоров'я та міцний сон; плекати добрі і змістовні стосунки з іншими людьми та шукати соціальну підтримку. (<https://www.bsmu.edu.ua/blog/yak-zahystyty-svoje-mentalne-zdorovya-v-umovah-postijnogo-stresu/>).